

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์” เขียนโดยวศิน อินทสระ

พระเจ้าตุงรังค์ ชูศรี

PhraJaturong Choosri

วัดวิเศษการ แขวงศิริราช เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

Visejarn Temple, Siriraj Subdistrict

Bangkok-Noi District, Bangkok

E-mail : rong2553@yahoo.com

วันที่รับบทความ (Received) : 6 มกราคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 26 มกราคม 2563

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 28 มกราคม 2563

บทนำ

หนังสือเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์” เขียนโดย วศิน อินทสระ มีบทนำ และ 8 บท ซึ่งผู้เขียนได้มีการค้นคว้าจากข้อมูลปฐมภูมิ ทฤษฎีจากเอกสาร ตำราวิชาการทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ที่สำนักพิมพ์ธรรมดา พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2549 มีจำนวน 222 หน้า

สรุปสาระสำคัญ

เนื้อหาในหนังสือ “พุทธจริยศาสตร์” เขียนโดย วศิน อินทสระ มีบทนำ และ 8 บท คือ บทนำจริยศาสตร์จริยธรรมและพุทธจริยศาสตร์ บทที่ 1 พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น บทที่ 2 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง บทที่ 3 พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง บทที่ 4 หัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์ บทที่ 5 ธรรมชาติของมนุษย์ บทที่ 6 พันธกรณีทางศีลธรรม บทที่ 7 ความสัมพันธ์ตามหน้าที่ของมนุษย์ในสังคม และบทที่ 8 คุณธรรมโดย มีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

บทนำจริยศาสตร์จริยธรรมและพุทธจริยศาสตร์

จริยศาสตร์นั้นเป็นวิชาที่ทำให้คนหัวใจสูง มีจิตใจเอื้ออาทรต่อผู้อื่นมีความประพฤติดีเว้นสิ่งที่ควรเว้นทำสิ่งที่ควรทำแสวงหาคำตอบว่าอะไรดีอะไรชั่ววิเคราะห์เบื้องหลังแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเขาประพฤติเช่นนั้น ๆ เพราะอะไร มีอะไรอยู่เบื้องหลังแห่งการกระทำของเขาคล้ายจิตวิทยา จริยศาสตร์ ตรงกับคำว่า ethics หมายถึง ศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรมหลักศีลธรรมกฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม จริยศาสตร์ว่าด้วย นิสัยอุปนิสัยและอัธยาศัยของมนุษย์อีกด้วย จริยศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา

ประโยชน์ของจริยศาสตร์ 1. ถ้าเราพิจารณาด้วยดีจะเห็นว่าในสังคมมนุษย์นั้นมิทั้งการกระทำที่ถูก และการกระทำที่ผิดมีทั้งผู้ทำถูกและทำผิดผู้ใดทำสิ่งที่ถูกเราเรียกว่าเขาเป็นผู้ถูก ผู้ใดทำสิ่งที่ผิดเราเรียกเขาว่าเป็นผู้ผิด จริยศาสตร์จะช่วยแก้ข้อข้องใจในเรื่องนี้ให้เราได้เพราะจริยศาสตร์ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และเบื้องหลังแห่งพฤติกรรมนั้น 2. ชีวิตในสังคมมนุษย์ควรจะมีระเบียบตามสมควรเพื่อให้ชีวิตของเรามีระเบียบ เราควรจะมีระเบียบกฎเกณฑ์บางอย่างของสังคม เห็นด้วยปัญญาแล้วว่ามีประโยชน์เป็นไปเพื่อความสุขและยอมรับความจริงบางอย่างในสังคม

จริยศาสตร์จะช่วยให้เราได้ในเรื่องนี้เพราะจริยศาสตร์จะคิดทางอุดมคติให้สมกับคำ ethics ซึ่งเป็นวิถีชีวิต the way of Life 3. ความประพฤติทางศีลธรรมและหลักจริยศาสตร์นั้นทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นหลักเพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาเพื่อพัฒนาเชื้อชาติเพื่อความประพฤติที่ดีงามทำให้คนได้ทำหน้าที่อันถูกต้องเหมาะสมในฐานะนั้นๆให้มีโนธรรม 4. จริยศาสตร์บอกให้เรารู้คุณค่าอันแท้จริงของชีวิต พยายามตอบคำถามที่ว่าอะไรคือคุณค่าที่เราควรแสวงหาโดยไม่เสียเวลาเปล่าคือคุณค่าอันน้อยมีคุณค่าควรแก่การลงทุนลงแรง

บทที่ 1 พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น

สาระสำคัญของศีล ศีลคือเจตนางดเว้นความชั่วทางกายวาจาและทางใจด้วย วิรัติคือเจตนางดเว้นนั้นมี 3 อย่างคือ 1. สมาทานวิรัติ งดเว้นด้วยการสมาทานคือตั้งใจไว้ 2. สัมปัตตวิรัติ งดเว้นไว้ได้เมื่อประจวบกับเหตุการณ์อันเป็นเหตุให้ล่วงละเมิดศีลไม่ได้ตั้งใจไว้ก่อน 3. สมุจเฉทวิรัติ การงดเว้นโดยได้อย่างเด็ดขาดถอนรากถอนโคน

ประเภทของศีล ศีลมีหลายประเภท แต่เลือกกล่าวในที่นี้แค่เพียง 5. ประเภทคือ 1. วาริตศีล หมายถึงข้อห้าม คือพระพุทธรูปเจ้าทรงห้ามไว้ว่าอย่าทำใครทำเข้าเป็นผิดศีล 2. จาริตศีล หมายถึงศีลที่พระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาตเป็นพุทธบัญญัติว่าต้องทำถ้าไม่ทำถือว่าผิดศีล 3. อาทิพรหมจริยาศีล ศีลที่เป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นของพรหมจรรย์คือ ศีลอันเป็นส่วนแห่งบัพพัญญุตสำหรับป้องกันความเสียหาย 4. อภิสมจาริกศีล คือศีลที่เกี่ยวกับความประพฤติมารยาทอันละเอียดละไมสมบัติผู้ดี 5. อาชีวะปาริสุทธิศีล ศีลที่เกี่ยวข้องกับความบริสุทธิ์หมดจดแห่งอาชีวะไม่คดโกงหลอกลวงเขาเลี้ยงชีพ

ความเศร้าหมองและความผ่องแผ้วของศีล ศีลขาดคือล่วงพร้อมด้วยองค์ เช่นปาณาติบาตมีองค์ 5 อย่าง เป็นต้น

โทษของความเป็นผู้ทุศีล ผู้ทุศีลหมายถึงผู้ที่ไม่ศีลหรือมีศีลเศร้าหมอง ท่านกล่าวไว้กล่าวคือ 1. ไม่เป็นที่ชอบใจของเทวดา เทวดารังเกียจบุคคลเช่นนั้น 2. ต้องเดือดร้อนเพราะคนมีศีลเขายกย่องเพราะตนเองรู้ตนเองดีอยู่แล้ว 3. เป็นเยี่ยงอย่างทางไม่ดีแก่ผู้อื่น 4. ถ้าเป็นภิกษุก็ทำให้ไทยธรรมของทายกไม่มีผลมาก เป็นต้น

อานิสงส์ของผู้มีศีลเช่น 1. ผู้มีศีลย่อมได้โภคทรัพย์เป็นอันมาก 2. ชื่อเสียงทางดีย่อมฟังซจรไป 3. แก้วกล้าในที่ประชุม 4. เมื่อจะตายย่อมมีสติสัมปชัญญะไม่หลงตาย 5. เมื่อตายแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นต้น

จริยธรรม 10 ประการ 1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตร่างกายของบุคคลและสัตว์ 2. ความเมตตากรุณา 3. การไม่โลภโมหะ 4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ 5. การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น 6. การรู้จักความพอดี 7. การไม่พูดปด 8. การมีสัจจะและความจริงใจ 9. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ 10. ความเป็นผู้มีสติรู้จักยับยั้งชั่งใจรู้สึกผิดชอบชั่วดี

บทที่ 2 พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง

พุทธศาสตร์ระดับกลางหมายถึง การเว้นอกุศลกรรมบถ 10 และทำกุศลกรรมบถ 10 ให้สมบูรณ์บางที่ท่านเรียกเรียกว่าอาคาริยวินัย แปลว่า วินัยของผู้ครองเรือนหรือคฤหัสถ์ คือ กุศลกรรมบถ 10 กุศลอกุศลกรรมบถ 10 คือทางแห่งอกุศลท่านจำแนกไว้ 10 ประการคือ 1. ปาณาติบาต การทำลายชีวิตสัตว์คือการฆ่าสัตว์ 2. อทินนาทาน การลักทรัพย์ 3. กาเมสุมิฉฉาจาร การประพฤติดูผิดในกาม 3 อย่างนี้เป็นกายกรรม 4. มุสาวาท การพูดเท็จ 5. ปิสุณวาจา การพูดส่อเสียด 5. ผรุสวาจา การพูดคำหยาบ 7. สัมผัปปลาปะ การพูดเพ้อเจ้อ 4 อย่างที่เป็นวจีกรรม 8. โลภะ ออยากได้ของของคนอื่น 9. พยาบาท ความปองร้าย 10. มิจฉาทิฎฐิ คือ ความเห็นผิด 3 อย่างนี้เป็นมโนกรรม ส่วนกุศล

กรรมบท 10 กุศลกรรมบทแปลว่า ทางแห่งกุศลตรงกันข้ามกับอกุศลกรรมบทมี 10 คือ ประการเหมือนกัน

บทที่ 3 พุทธจริยศาสตร์ระดับสูง

มรรคมรรค 8 ในธรรมจักษุกับปวัตตนสูตร เรียก ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ แปลว่า อริยสัจ คือทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ซึ่งหมายถึงอริยมรรคประกอบด้วยองค์ 8 หรือเรียกอีกอย่างชื่อหนึ่งว่ามัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางหรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง ในที่นี้กล่าวถึงคุณธรรม 8 ประการ คือ 1. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ 2. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ 3. สัมมาวาจาการพูดชอบ 4. สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ 5. สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ 6. สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ 7. สัมมาสติ ความระลึกชอบ 8. สัมมาสมาธิ ความตั้งใจมั่นชอบ

กิจในอริยสัจ 4 กิจคือหน้าที่ในอริยสัจ 4 ข้อใดมีหน้าที่อย่างใดรวมเรียกว่า ไตรปริวัฏทวาทสา การแปลว่า 3 รอบ 12 อาการหมายถึงญาณ 3 ในอริยสัจ 4 ผู้รู้หรือสัจ 4 ที่เรียกว่ารู้จริงรู้แล้วพ้นทุกข์ได้ต้องรู้ประกอบด้วยญาณ 3 อาการ 12 นี้ที่คนสามัญรู้นั้นเป็นความจำไม่ใช่ความรู้ที่แท้จริงเพราะยังปฏิบัติตามที่รู้ไม่ได้

บทที่ 4 หัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์

หัวใจสำคัญของพุทธจริยศาสตร์เล็งไปที่พระพุทธรูปอันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ 1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง 2. การทำกุศลคือ ความดีให้พร้อม 3. การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง วิถีละความชั่วหรืออกุศลซึ่งมีมูลจาก 3 อย่างคือ ความโลภความโกรธความหลงวิถีความโลก 1. ความโลภอย่างหยาบ 2. ความโลภอย่างกลาง 3. ความโลภอย่างละเอียด

วิถีความโกรธ 1. ให้พิจารณาถึงโทษของความโกรธ 2. เห็นอกเห็นใจและให้อภัย 3. แผ่เมตตา 4. ลองนึกถึงจริยาของพระพุทธเจ้าทั้งในชาติอดีตและชาติสุดท้าย 5. ลองนึกถึงความสัมพันธ์อันยาวนาน 6. สงเคราะห์เอื้อเฟื้อ 7. ลองนึกแยกธาตุ

วิถีความหลง ความหลงคือความไม่รู้ตามความเป็นจริงความเขลา ความมืดของดวงจิตเมื่อใดเขาอบรมกิจพัฒนาปัญญาให้เจริญขึ้นเขาย่อมเป็นเช่นเดียวกับที่นักปราชญ์เห็น รู้อย่างที่นักปราชญ์เข้าใจอย่างนักปราชญ์เข้าใจเหมือนคนตาดีเหมือนกันย่อมเป็นสืออย่างเดียวกันถ้าเขายังตาบอดอยู่จะให้เขาเห็นสีได้อย่างไรการพัฒนาจิตและปัญญาให้เจริญจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำลายโมหะ พระพุทธองค์ตรัสว่า ความหลงก่อให้เกิดโทษนานาประการทำให้ใจฟุ้งซ่านเร่าร้อน เมื่อใดความหลงครอบงำบุคคลเมื่อนั้นเขามีแต่ความมืด

การทำกุศลหรือความดีให้เกิดขึ้น วิธีสร้างความดีมี 2 วิธีอย่างเป็นอย่างน้อยคือ หนึ่งพยายามให้กุศลจิตเกิดขึ้นบ่อยๆ เมื่อกุศลจิตคือ ความคิดที่จะทำดี เกิดขึ้นแล้วให้รีบทำทันที

วิธีรักษาคุณความดี การรักษาคุณความดีเป็นภาระอันยิ่งใหญ่ของชีวิตของมนุษย์และตามความรู้สึก การรักษาคุณความดีที่เป็นของยากอย่างยิ่งพระอริยเจ้าทั้งหลายท่านจึงพยายามทำความดีชนิดที่ไม่ต้องเป็นภาระของคนกับการรักษาอีกต่อไปสิ่งที่มาทำลายความดีก็คือความชั่วสิ่งที่จะทำให้ความชั่วก็คือกิเลส

การทำลายกิเลสจึงเท่ากับทำลายบ่อเกิดของความชั่วเมื่อสิ้นกิเลสแล้ว บ่อเกิดของความชั่วก็ไม่มีสิ่งที่มาทำลายความดีก็สิ้นสูญ เครื่องมือในการรักษาคุณความดีก็คือความไม่ประมาทกล่าวคือการมีสติระลึกรู้อยู่เสมอไม่นิ่งนอนใจ

ลักษณะความดีที่เห็นเด่นชัด 1. ทำความดีเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น 2. ทำด้วยความบริสุทธิ์ใจหรือไม่บริสุทธิ์ใจ 3. ทำดีมีผู้รู้เห็นมากหรือมีผู้รู้เห็นน้อย 4. ความยินยันทำกุศลหรือทำผิด 5. ทำความดีอย่างยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรม 6. ความดีที่ทำนั้นทำอย่างครึ่งๆกลางๆ หรือทำอย่างสมบูรณ์ 7. ความดีนั้นใหญ่หรือเล็ก 8. ความดีนั้นทำยากหรือทำง่าย เป็นต้น

การทำจิตให้ผ่องแผ้ว กิเลสเป็นเครื่องเศร้าหมองของจิตจิตผ่องใสอยู่ตามธรรมชาติ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายจิตนี้ผ่องใสแต่เศร้าหมองไปเพราะกิเลสที่จรมา” เพื่อชำระจิตให้บริสุทธิ์ควรทำจิตให้สงบก่อนท่านเรียกว่าอุปสรรคความสงบจิต มี 2 อย่างคือความสงบแท้และความสงบเทียม ความสุขชั้นสูงสุดที่เรียกว่านิพพานนั้นจึงเป็นความสุขอันสูงสุดเป็นสุข ที่แท้จริงไม่มีความสุขใดเหนือความสงบคือพระนิพพานนิพพานจึงเป็นความสุขอย่างยิ่ง

บทที่ 5 ธรรมชาติของมนุษย์

ว่าโดยธรรมชาติแล้ว มนุษย์เห็นแก่ตัวหรือเห็นแก่ผู้อื่นหรือว่าทั้งสองอย่างหรือว่าเป็นกลางๆ ขณะนี้มีผู้แสดงความคิดเห็นแย้งการเป็น 3 ทรรศนะ

ทรรศนะที่ 1 ที่เห็นว่ามนุษย์นี้ว่าโดยธรรมชาติแล้วเป็นคนชั่ว คือ 1. เทววิทยาของคริสเตียน 2. เหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ 3. มองในแง่ชีววิทยา

ทรรศนะที่ 2 เห็นว่า โดยสันดานเดิมแล้วมนุษย์เป็นคนดี เช่นรุสโซ่ ขงจื้อ เป็นต้น

ทรรศนะที่ 3 เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์มีศักยภาพหรือความโน้มเอียงที่จะดีและชั่วได้เท่า ๆ กัน ซึ่งทรรศนะที่ 3 นี้พุทธศาสนาเห็นว่าตามธรรมชาติของมนุษย์มีทั้งดีและชั่วติดตัวมาแต่ชาติก่อน

ปมชีวิตของมนุษย์ในชีวิตของมนุษย์นั้นมีความซับซ้อน และยุ่งเหยิงมากมนุษย์ไม่ได้เป็นอย่างที่เราเห็นตัวตนของเขาจริงๆ นั้นอยู่ลึกและยากที่จะเข้าใจแม้แต่ตัวเขาเองก็รู้สึกเช่นนั้นเหมือนกัน

ความสุข 3 ระดับ 1. ระดับความสุขคือความสุขระดับกาย ได้แก่ความสุขที่ได้จากรูปเสียงกลิ่นรสและโผฏฐัพพะและอีกอย่างว่ากามคุณ 5 2. ระดับชั้นฌานสุข มีอยู่ 8 ชั้นตั้งแต่ชั้นที่ 1-8 3. นิพพานสุขคือความสุขเกิดจากการละกิเลสได้เป็นขั้นเป็นตอนไปตั้งแต่สุขของพระโสดาบันไปจนถึงสุขของพระอรหันต์รวมเป็น 4 ระดับด้วยกัน

บทที่ 6 พันธกรณีทางศีลธรรม

พันธกรณีทางศีลธรรมคืออะไรคำว่า “พันธกรณี” ไปจากคำว่าSanction ในภาษาอังกฤษ แปลด้วยความรู้สึกที่ไม่ค่อยแน่ใจนักแต่เวลานี้อย่างไรไม่เห็นคำใดจึงขอใช้คำว่า Moral Sanction

คำว่า Sanction เป็นคำลาตินซึ่งมีความหมายว่ากรณียะ ซึ่งมีข้อผูกพันว่าต้องทำเพราะว่าสิ่งนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงเลี่ยงไม่ได้

ส่วน moral obligation นั้นไม่เชิงเป็นพันธกรณีแต่เป็นความรู้สึกทางศีลธรรมว่าควรทำหรือไม่ควรทำ สรุปความว่า moral obligation มีความหมายไปในทางมีน้ำใจซึ่งมโนธรรมของตนเตือนให้ทำสิ่งที่ควรทำหรือให้เว้นสิ่งที่ควรเว้น ส่วน Moral Sanction นั้นเป็นพันธกรณีที่ต้องทำเพราะเป็นหน้าที่โดยตรง ตำราทางจริยศาสตร์กล่าวว่าพันธกรณีทางศีลธรรมนี้มีความผูกพันอยู่กับรางวัลและการลงโทษด้วย

พันธกรณีภายนอกพวกสุขนิยมหรือพวกประโยชน์นิยมทั่วไปพยายามให้เหตุผลว่าความประพฤติอันเป็นประโยชน์ทั่วไปโดยมีพันธกรณีทางศีลธรรมเป็นทางดำเนินนั้นเป็นสิ่งที่มิได้มีเหตุผลเพียงพอ

Bentham เป็นผู้สนับสนุนประโยชน์นิยมได้ยอมรับพันธกรณีภายนอก 4 ประการซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจให้คนประพฤติเพื่อประโยชน์ของคนทั่วไป มีดังนี้ 1. พันธะทางกายหรือพันธะเคมีธรรมชาติ 2. พันธะตามกฎหมายหรือรัฐ 3. พันธะทางสังคม 4. พันธะทางศาสนา เบนเทนถือว่าทั้ง 4 ประการนี้เป็นพันธะทางศีลธรรมเป็นแรงกระตุ้นให้คนประพฤติตามศีลธรรมเว้นความประพฤติที่ผิดศีลธรรมเสีย

พันธะภายในหรือพันธะทางศีลธรรม บางท่านมีความเห็นว่าการเว้นชั่วทำดีโดยอาศัยพันธะภายนอกนั้นไม่จัดเป็นศีลธรรมเพราะกลัวถูกลงโทษและหวังรางวัลต่างหากทำให้เกิดใจจริงไม่กลับคล้ายกับการกระทำลงไปเพราะถูกบังคับให้ทำส่วนบุคคลที่อาศัยพันธะภายในก็หวังความสุขความพอใจของตนจึงทำดีและกลัวความทุกข์ทางใจจะเกิดแก่ตนจึงหนีชั่วคือยังเห็นแก่ตัวอยู่นั่นเอง

บทที่ 7 ความสัมพันธ์ตามหน้าที่ของมนุษย์ในสังคม

หน้าที่ของมนุษย์ทุกคนย่อมสามารถทำหน้าที่งานที่ใครๆ เห็นว่าต่ำต้อยละเอียดให้เป็นงานที่สูงส่งมีเกียรติในสายตาของบัณฑิตได้โดยการทำงานนั้นให้ดีที่สุดเมื่อรับหน้าที่อย่างไรแล้วก็ทำหน้าที่นั้นอย่างตั้งใจจริงและทำอย่างดีที่สุดให้ถูกต้องเหมาะสมที่สุด

นักปราชญ์ทางจริยศาสตร์ฝ่ายตะวันตกบางท่านเช่นแมคเคนซี(Mackenzie) ได้ระบุหน้าที่ไว้ดังนี้ 1. หน้าที่ในการยอมรับนับถือชีวิต 2. หน้าที่ในการยอมรับนับถือเสรีภาพและบุคคลภาพ 3. หน้าที่ในการยอมรับนับถือทรัพย์สินของผู้อื่น 4. หน้าที่ในการยอมรับนับถือระเบียบของสังคม 5. หน้าที่ในการยอมรับนับถือความจริง 6. หน้าที่ในการยอมรับนับถือความก้าวหน้า

จริยปรัชญาทางสังคมของพระพุทธศาสนา 1. ควรเว้นกรรมอันเศร้าหมอง 4 อย่าง (กรรมกิเลส 4) 2. ควรเว้นอคติ 4 3. ควรเว้นอบายมุขต่างเสื่อมแห่งโลกทรัพย์ 6 อย่าง

ทศ 6 ทางที่มนุษย์ควรปฏิบัติต่อกันในฐานะต่างๆ อันเป็นปรัชญาสังคมของพระพุทธศาสนา มี 1. ทศเบื้องต้นคือมารดาบิดา บุตรพึงบำรุงปฏิบัติท่านด้วยความประพฤติ 5 อย่าง และมารดาบิดา ย่อมอนุเคราะห์บุตรธิดา 4 ประการ 2. ทศเบื้องต้นคืออาจารย์ศิษย์พึงปฏิบัติบำรุงท่านด้วยการประพฤติที่ดี 5 อย่าง และอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ 5 ประการ 3. ทศเบื้องต้นคือภรรยาสามีพึงปฏิบัติต่อกันด้วยหลัก 5 ประการ และภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามี 5 ประการ 4. ทศเบื้องต้นคือมิตร บุคคลพึงปฏิบัติต่อมิตรด้วยหลัก 5 ประการ และมิตรพึงปฏิบัติต่อมิตร 5 ประการ 5. ทศเบื้องต้นคือบ่าวไพร่บ่าวไพร่พึงปฏิบัติต่อบ่าวไพร่ด้วยหลัก 5 ประการ และบ่าวไพร่พึงปฏิบัติต่อบ่าวไพร่ 5 ประการ 6. ทศเบื้องต้นคือสมณพราหมณ์หรือบรรพชิตผู้มีศีลบุคคลพึงปฏิบัติบำรุงท่านด้วยหลัก 5 ประการ และสมณพราหมณ์หรือบรรพชิต ย่อมอนุเคราะห์บุคคลด้วยหลัก 6 ประการ

บทที่ 8 คุณธรรม

หน้าที่กับคุณธรรม ตามหลักจริยศาสตร์คุณธรรมคืออุปนิสัยอันดีงามซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิตอุปนิสัยได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็นเวลานาน คุณธรรมมีความสำคัญกับหน้าที่อย่างมากเพราะการทำหน้าที่จนเป็นนิสัยนั่นเองจะกลายมาเป็นอุปนิสัยอันดีงาม สั่งสมอยู่ในดวงจิตเป็นบารมีเป็นสันดานมีลักษณะอย่างเดียวกันนี้แหละ ถ้าเป็นฝ่ายชั่วท่านเรียกว่าอาสวะคือกิเลสที่หมักหมมอยู่ในดวงจิต ย่อมโน้มจิตให้เศร้าหมองกลายไปด้วยความชั่วนานาประการ เป็นสันดานชั่วทำให้แก้ไขยากสอนได้ยาก

คุณธรรมแสดงออกในหน้าที่คนมีคุณธรรมเป็นผู้รับหน้าที่ของตนและทำหน้าที่อย่างดีที่สุดหน้าที่ที่เขาทำอย่างดีจนเป็นนิสัยนั่นเองนำไปสู่การสร้างสรรค์คุณธรรมต่อไป และให้สูงส่งยิ่งๆ ขึ้นไป

หน้าที่กับคุณธรรมจึงต้องอาศัยกันและเป็นเหตุเป็นผลของกันและกันอย่างแยกไม่ได้ มันเป็นสิ่งเดียวกันที่มี 2 ด้านด้านหนึ่งเป็นหน้าที่อีกด้านหนึ่งเป็นคุณธรรมคุณธรรมคือ ความกล้าเสียแห่งอุปนิสัยภายใน ส่วนหน้าที่คือการแสดงออกภายนอกของอุปนิสัยอันดีงาม เพราะฉะนั้นคุณธรรมก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัย การแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ

คุณธรรมความรู้และนิสัย บุคคลจำประกอบกรณียกิจในหน้าที่จนเป็นนิสัยได้ก็เพราะมีความรู้เกี่ยวกับหน้าที่นั้นและมีความรู้ในความคิดอันสูงสุดของตนซึ่งบ่งชี้ไปถึงหน้าที่ ดังนั้น คุณธรรมจึงหมายถึงความรู้หรือปัญญาพร้อมทั้งนิสัย โสเครตีส ปรัชญาเมธีผู้ยิ่งใหญ่ เน้นถึงกับว่าคุณธรรมคือความรู้ เพลโตก็เห็นอย่างเดียวกันส่วนอริสโตเติลเห็นว่า คุณธรรมคือนิสัยอันดีงาม ส่วนแมคเคนซี (Mackenzie) เห็นว่าคุณธรรมคือความรู้และนิสัย

พระพุทธศาสนาถือเอาปัญญาเป็นคุณธรรมสูงสุดซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายสูงสุดคือความหลุดพ้น (นิมิต) ตัวปัญญาเองมิใช่เป็นจุดหมายสูงสุดเป็นเครื่องมือขั้นสุดท้ายเท่านั้น พุทธวิธีในการสอนของพระพุทธเจ้าที่มอบแก่มวลพุทธบริษัทนั้นก็เพื่อให้พุทธบริษัทขึ้นถึงยอดแห่งคุณธรรมคือมีปัญญาพิจารณาเห็นแจ้งด้วยตนเองซึ่งสามารถเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ไม่ต้องเชื่อถือแม้แต่ถ้อยคำของสมณะ จุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพุทธบริษัทก็เพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริง คือ 1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้เห็น 2. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังตรงตามและเห็นจริงได้ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผล ที่ผู้ฟังอาจตรงตามให้เห็นได้ด้วยตนเอง 3. ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัสจรรย์คือสามารถยังผู้ปฏิบัติตามให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ๆ และก้าวขึ้นสู่ระดับสูงเป็นอุดมคติ

ข้อที่ว่าปัญญาเป็นคุณธรรมสูงสุดนั้นมีพุทธศาสนสุภาษิตกล่าวไว้ว่า “ผู้ฉลาดทั้งหลายกล่าวว่าปัญญาประเสริฐที่สุดดวงจันทร์ในหมู่ดาว” และว่า “นักปราชญ์กล่าวว่า “ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญาเป็นชีวิตที่ประเสริฐที่สุด” ดังนี้ เป็นต้น

การพัฒนาปัญญาหรือเพิ่มพูนปัญญานั้นให้ดำเนินตามหลักปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการคือ 1. คบสัตบุรุษ 2. ฟังคำสั่งสอนของท่านโดยเคารพ 3. คิดโดยแยบคายคิดเป็น ตรัสรองด้วยเหตุให้เห็นถ่องแท้ 4. ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรงแล้ว

ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ในทัศนะของผู้วิจารณ์หนังสือเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์” มีข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมคือ จุดเด่นหนังสือเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์” เป็นการเสนอประเด็นของจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาว่าเป็นอย่างไร โดยได้วางกรอบทางด้านจริยศาสตร์ จริยธรรม ไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นอย่างไร โดยผู้เขียนประสงค์เพียงแสดงว่าพระพุทธศาสนามีอะไรเป็นจริยศาสตร์บ้าง ดังที่ปรากฏในเล่มดังกล่าว ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการบุกเบิกในยุคแรกของการใช้ประเด็นว่า “พุทธจริยศาสตร์”

จุดด้อยและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ผู้วิจารณ์เห็นว่า ขาดการใช้กรอบใหญ่ทางจริยศาสตร์และไม่ได้ชี้ให้เห็นชัดเจนว่าอะไรคือความแตกต่างระหว่าง จริยศาสตร์กับจริยธรรม จนสามารถสรุปได้อย่างชัดเจน จึงทำให้เห็นว่า หนังสือเล่มนี้กล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอหลักจริยธรรมก็ว่าได้ แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียน ยังมีการนำเสนอ มีการเชื่อมโยงบางประเด็นกับนักปรัชญาท่านอื่นร่วมอยู่ด้วยบ้างแต่ก็น้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามหากผู้เขียนได้มีการวิเคราะห์หรือวางหลักไว่ก่อนว่าอะไรคือ กรอบหรือประเด็นสำคัญของจริยศาสตร์ และใช้กรอบหรือประเด็นทางด้านจริยศาสตร์ดังกล่าวนั้นมาพิจารณาว่าพระพุทธศาสนามีเนื้อหา/ข้อมูล อะไร และเป็นอย่างไร บ้างมีความสอดคล้องมากน้อยแค่ไหนกับจริย

ศาสตร์กระแสหลักหรือที่มีอยู่ในขณะนั้น และหากผู้เขียนสามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงเหตุผลด้วยว่า เพราะอะไรพระพุทธศาสนาจึงเสนอเช่นนั้น เพราะหลักการสำคัญของปรัชญาคือ การให้เหตุผลสนับสนุนข้อความหรือประเด็นต่อปัญหานั้น ๆ ไม่เพียงแคให้ข้อมูลแล้วเอามาวางต่อกันเท่านั้น และทั้งนี้ทั้งนั้นด้วยว่าหากว่าผู้เขียนยังสามารถที่จะเสนอทางออกบางประเด็นที่เป็นปัญหาได้ด้วยว่า ผู้เขียนพบปัญหาอะไร หรือทางออกอะไรเพิ่มเติม และแตกต่างไปจากจริยศาสตร์ตะวันตกมากนัก้อยแค่ไหน และประเด็นอะไรที่โดดเด่นจนกล่าวได้ว่า มีเพียงพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เสนอไว้ จะทำให้มีความน่าสนใจ กอปรกับจะทำให้หนังสือเล่มนี้มุ่งไปสู่ประเด็นปัญหาที่เป็นจริยศาสตร์โดยตรงได้มากยิ่งขึ้นที่ผู้เขียนได้วางเอาไว้ให้สอดคล้องกับชื่อหนังสือก็ว่าได้ อะไรคือจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา หรือพุทธจริยศาสตร์ คืออะไร และเป็นอย่างไร

บรรณานุกรม

วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมดา.